

BIỆN PHÁP DẠY HỌC HÁT DÂN CA THEO HƯỚNG TRẢI NGHIỆM SÁNG TẠO CHO HỌC SINH TIỂU HỌC TRƯỜNG TIỂU HỌC VÀ TRUNG HỌC CƠ SỞ NGUYỄN XUÂN NGUYỄN

I VŨ HUYỀN THANH

Email: thanhooc1980@gmail.com

Học viên K16 - LL & PPDH Âm nhạc, Trường ĐHSP Nghệ thuật Trung ương

MEASURES FOR TEACHING FOLK SINGING TOWARD CREATIVE EXPERIENCE FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN NGUYEN XUAN NGUYEN ELEMENTARY AND SECONDARY SCHOOL

TÓM TẮT ↔ ABSTRACT

Dạy học hát dân ca theo hướng trải nghiệm là một hình thức để nâng cao chất lượng giảng dạy âm nhạc trong các trường tiểu học và trung học cơ sở hiện nay. Bài viết sử dụng phương pháp trải nghiệm thực tế và thực nghiệm tại trường Tiểu học và Trung học cơ sở Nguyễn Xuân Nguyên để đưa ra bốn biện pháp dạy học hát dân ca theo hướng trải nghiệm sáng tạo. Đó là các biện pháp: Trải nghiệm dưới hoạt động trình diễn, trải nghiệm qua hoạt động trò chơi, các hoạt động sáng tạo và dạy hát dân ca Thanh Hóa. Đây là những biện pháp giúp cho thầy cô các trường tiểu học và trung học cơ sở có thể áp dụng để làm phong phú và sinh động hơn trong các bài giảng âm nhạc của mình.

Từ khóa: Dân ca, trải nghiệm sáng tạo, học sinh tiểu học

Teaching folk singing in an experiential way is a way to improve the quality of music teaching in elementary and middle schools today. The article uses the method of practical experience and experimentation at Nguyen Xuan Nguyen primary and secondary schools to propose four measures for teaching folk singing in the direction of creative experience. These are the following measures: Experience through performance activities, experience through game activities, Creative Activities, and Teaching Thanh Hoa folk songs. These are measures that primary and secondary school teachers can apply to enrich and make their music lessons more lively.

Keywords: Folk songs, creative experiences, elementary school pupils

Trường Tiểu học và Trung học cơ sở Nguyễn Xuân Nguyên ở xã Quảng Giao, huyện Quảng Xương tỉnh Thanh Hóa được thành lập năm 2020 thuộc loại hình trường phổ thông có nhiều cấp học, đây cũng là mô hình mới đối với địa phương. Từ đó xác định được những thuận lợi, khó khăn của đơn vị, bằng sự chỉ đạo kỳ quyết của nhà trường, phát huy tốt tinh thần đoàn kết nội bộ, với sự đồng thuận và quyết tâm cao của đội ngũ giáo viên (GV) của Ban đại diện cha mẹ học sinh (HS), từ đó mọi hoạt động của nhà trường dần đi vào nề nếp ổn định và tiến bộ. Trường có đầy đủ các tổ chức đoàn thể theo quy định, hoạt động tích cực, góp phần cùng với nhà trường hoàn thành tốt mọi nhiệm vụ. Từ khi thành lập đến nay, trường đã đạt được nhiều thành tựu và đóng góp tích cực vào sự phát triển của xã Quảng Giao.

Theo Chương trình giáo dục phổ thông 2018, nội dung dạy học hoạt động trải nghiệm sáng tạo (TNST) là một nội dung mới, môn Hoạt động trải nghiệm có

sách giáo khoa (SGK) biên soạn riêng nhưng nội dung TNST âm nhạc không có SGK mà được dạy theo quy định của từng trường. Từng trường giao cho GV trong tổ Âm nhạc soạn nội dung dạy học. Hiện nay, SGK mới được thực hiện cho lớp 1, 2, 3 và bắt đầu cho lớp 4 từ tháng 9 năm 2023.

Từ cơ sở lý luận và thực tiễn chúng tôi đề xuất một số biện pháp dạy học hát dân ca theo hướng trải nghiệm sáng tạo cho học sinh Tiểu học trường Tiểu học và Trung học cơ sở Nguyễn Xuân Nguyên.

1. Trải nghiệm dưới hoạt động trình diễn

Trước tiên GV cần nắm vững phương pháp tổ chức hoạt động âm nhạc theo hướng TNST cho HSTH ở trường, trong đó có hoạt động trình diễn. GV có thể tổ chức các buổi biểu diễn âm nhạc cho cả lớp, nơi mỗi HS đều có cơ hội trình diễn một bài hát dân ca trước toàn bộ lớp. Điều này giúp HS cảm nhận được những cung bậc cảm xúc của việc trình diễn trước mọi

EDUCATION

người và cũng giúp các em cải thiện kỹ năng biểu diễn và giao tiếp.

Trong trình diễn một bài dân ca, GV có thể cho HS trình diễn đơn giản. Ví dụ hát bài Cò lả, cho các nhóm HS lên trên bục giảng trình diễn theo lối xướng xô: một HS hát tốt nhất hát câu xướng “con cò cò bay lả, lả bay la... ra cánh đồng” sau đó cả nhóm HS hát câu xô: “tình tình tang tang tính tình... ơi bạn ơi, rằng có nhớ nhớ hay chăng”.

Ví dụ: CÒ LẢ (Trích)
Dân ca đồng bằng Bắc Bộ

Trong trình diễn có vận động, GV lựa chọn các động tác múa dân gian cơ bản, đạo cụ múa áp dụng vào bài hát. Chẳng hạn như: Bài Xòe hoa thì cầm khăn nhẩy sạp.

Ví dụ: XÒE HOA (Trích)

2. Trải nghiệm qua hoạt động trò chơi

2.1. Trò chơi hiểu biết dân ca

GV có thể sử dụng câu hỏi liên quan đến các bài hát dân ca, như tên bài hát, tên tác giả, đặc điểm âm nhạc và văn hóa của từng bài hát. HS sẽ tham gia vào một trò chơi cạnh tranh để tìm ra câu trả lời chính xác. Ví dụ qua bài hát Cò lả (Dân ca đồng bằng Bắc Bộ), GV có thể sử dụng các câu hỏi sau:

Câu hỏi 1: Bài hát Cò lả thuộc thể loại dân ca nào?

Đáp án: Dân ca đồng bằng Bắc Bộ

Câu hỏi 2: Bài hát Cò lả có giai điệu như thế nào?

Đáp án: Giai điệu mượt mà, nhẹ nhàng, tha thiết, thể hiện vẻ đẹp của quê hương, con người Việt Nam.

Câu hỏi 3: Bài hát Cò lả có ý nghĩa gì?

Đáp án: Bài hát ca ngợi vẻ đẹp của quê hương, con người Việt Nam, đặc biệt là vẻ đẹp của cánh đồng lúa xanh mướt và những cánh cò bay lả, bay la.

Cách chơi: GV có thể chia lớp thành các nhóm nhỏ, mỗi nhóm có 3-5 HS. GV lần lượt đọc các câu đố cho các nhóm nghe. Khi nghe xong câu đố, các nhóm sẽ

cử đại diện lên trả lời. Nhóm nào trả lời đúng trước và chính xác nhất sẽ giành chiến thắng.

2.2. Trò chơi trí nhớ giai điệu

Trước tiên, GV cần chuẩn bị một danh sách các bài hát dân ca phù hợp với độ tuổi và trình độ của HS. Sau đó, GV có thể lên kế hoạch cho các hoạt động trò chơi trí nhớ giai điệu dựa trên những bài hát đã chọn.

Ví dụ đối với bài hát Bạn ơi lắng nghe (dân ca Ba Na), GV có thể chia bài hát thành 4 đoạn nhạc như sau:

Đoạn 1: “Hỡi bạn ơi cùng nhau lắng nghe”

Đoạn 2: “Tiếng dòng suối ngoài xa thì ào ào”

Đoạn 3: “Tiếng đàn cá vui đùa đáy cát”

Đoạn 4: “Tiếng làn sóng trôi xuôi ào ào”

Mỗi nhóm HS sẽ nhận được 4 mảnh ghép giai điệu tương ứng với 4 đoạn nhạc này. Sau khi nghe đoạn nhạc, HS sẽ cùng nhau sắp xếp các mảnh ghép theo thứ tự đúng của bài hát.

Cách chơi: Chia lớp học thành các nhóm nhỏ, mỗi nhóm có 2-3 HS; Chuẩn bị các mảnh ghép giai điệu tương ứng với các đoạn nhạc trong bài hát; Mỗi mảnh ghép có thể là một đoạn nhạc ngắn, một nốt nhạc, hoặc một hình ảnh minh họa cho giai điệu; Người quản trò bật đoạn nhạc cho HS nghe; Sau khi đoạn nhạc kết thúc, HS sẽ cùng nhau sắp xếp các mảnh ghép giai điệu theo thứ tự đúng; Nhóm HS nào sắp xếp đúng và nhanh nhất sẽ giành chiến thắng.

2.3. Thi sưu tầm dân ca

Để tổ chức một buổi dạy hát dân ca theo hướng TNST qua hoạt động trò chơi thi sưu tầm dân ca, GV cần tổ chức các nhóm làm việc. Tiếp theo, hoạt động trò chơi thi sưu tầm dân ca bao gồm việc tìm hiểu thông tin về lịch sử, nền văn hóa và chuẩn bị một bài hát dân ca cụ thể để các em thể hiện giữa các nhóm. Ví dụ đối với bài hát Bạn ơi lắng nghe, HS sẽ có cơ hội tìm hiểu về thiên nhiên tươi đẹp của Tây Nguyên, về cuộc sống và sinh hoạt của đồng bào Ba Na.

3. Các hoạt động sáng tạo

3.1. Sáng tạo động tác vận động minh họa

Đối với HS Tiểu học, nhất là các lớp 1, 2, 3 thì việc cho HS tham gia sáng tạo phải hết đơn giản, phù hợp với năng lực của các em. Với HS lớp 3, GV có thể gợi ý để HS sáng tạo theo một ý tưởng về động tác phù hợp với nội dung và giai điệu của bài hát. Chẳng hạn như khi cho HS tạo động tác với bài Gà gáy, GV đặt câu hỏi: Con gà gáy như thế nào? Làm thế nào để có thể bắt chước con gà đang gáy? Từ câu trả lời của HS, GV gợi ý động tác cho 2 tay lên miệng tựa cái loa miêu tả tiếng gà và rướn cao cổ để tạo hình giống chú gà gáy. Với bài Cò lả, GV đặt câu hỏi: Đôi cánh của chú cò bay trên bầu trời thế nào, có mềm mại không? Các em hãy thể hiện động tác các chú cò đang bay.

EDUCATION

3.2. Sáng tạo động tác vận động cơ thể

Vận động cơ thể hay còn gọi là body percussion là một hình thức được sử dụng nhiều trong học hát và nhạc cụ thể hiện tiết tấu của chương trình 2018. Cách thức này khiến HS rất hào hứng bởi các em được thể hiện vận động các động tác không quá khó, chỉ là vỗ tay, giậm chân, vỗ vai,... làm sao cho đều theo một mô hình tiết tấu ngắn và các động tác được lặp đi lặp lại.

Chẳng hạn với bài Lý cây xanh dân ca Nam Bộ cho HS lớp 1 dưới đây:

Ví dụ số: LÝ CÂY XANH (Trích)

The image shows a musical score for the song 'Lý cây xanh' (Trích). It includes a treble clef, a 2/4 time signature, and the lyrics: 'Cái cây xanh xanh thì lá cũng xanh. Chim đậu trên cành, chim'. Below the lyrics, there are five icons representing body percussion: a hand clapping, a hand clapping, a hand clapping, a hand clapping, and a hand clapping. The text 'Vừa phải' is written above the first note, and 'Dân ca Nam Bộ' is written above the last note.

Khi HS thực hiện thành thục, các em có thể sáng tạo động tác mới nhưng vẫn theo âm hình tiết tấu đó. Ở ví dụ trên, các em vận động theo trình tự giậm-giậm-giậm-vỗ-vỗ-vỗ, chỉ cần như vậy với HS lớp 1 là rất tốt.

3.3. Sáng tạo đặt lời ca cho nét nhạc ngắn

Biện pháp tổ chức dạy học hát dân ca theo hướng TNST qua hoạt động sáng tạo đặt lời cho nét nhạc ngắn là một phương pháp có thể thực hiện được trong dạy học hát dân ca. Tuy nhiên, nên áp dụng với HS lớp 3 trở lên.

Thứ nhất, cần tạo cho HS một không gian tự do sáng tạo

Đối với dạy đặt lời mới cho HS lớp 2 hoặc 3 ta có thể hướng dẫn cho HS đặt nét nhạc dài hơn. Chẳng hạn như bài hát Xòe hoa (dân ca Thái) - lời mới: Phan Duy có câu hát: Bùng bong bính bong/ ngân nga tiếng công vang vang. Đặt thành lời mới có thể là: Mùa xuân thắm tươi/ trong ánh nắng vàng ban mai.

Thứ hai, HS nên được khuyến khích làm việc theo nhóm

Ví dụ: một em viết lời cho câu đầu tiên, em khác viết lời cho câu tiếp theo, và tiếp tục như vậy cho tới hết bài. Sau khi mỗi thành viên đã hoàn thành việc viết lời cho phần của mình, cả nhóm sẽ thảo luận và hoàn thiện lời của bài hát.

3.4. Sáng tạo trò chơi, nhạc cụ gõ đệm...

Biện pháp tổ chức dạy học hát dân ca theo hướng TNST qua hoạt động sáng tạo trò chơi, nhạc cụ gõ đệm là một cách tiếp cận thú vị và hiệu quả. Qua việc

sử dụng trò chơi âm nhạc, nhạc cụ gõ đệm, tạo cơ hội sáng tạo và biểu diễn cùng một môi trường thoải mái, GV có thể khuyến khích sự tương tác và sáng tạo của HS trong việc học hát dân ca và hiểu sâu về văn hóa dân tộc.

4. Dạy hát dân ca Thanh Hóa

Trong quá trình dạy hát bài hát Đi cấy, GV có thể áp dụng phương pháp sáng tạo để tạo ra những trải nghiệm độc đáo cho HS. Có thể tổ chức các hoạt động như xem và nghe mẫu ca khúc, phân tích lời và giai điệu, hướng dẫn cách diễn đạt và truyền đạt thông điệp của bài hát thông qua giọng hát và ngôn ngữ cơ thể. Điều quan trọng là dạy hát bài hát dân ca Đi cấy phải tạo ra sự hứng thú và thúc đẩy sự tham gia của HS. GV có thể tạo ra một môi trường thoải mái và an lành để HS tự do thể hiện sự sáng tạo và cá nhân hóa ca khúc. Việc chú trọng vào việc giới thiệu lịch sử và ý nghĩa văn hóa của bài hát cũng giúp các em hiểu sâu hơn về bài hát và truyền thống của dân tộc.

5. Vận dụng phương pháp dạy học đặc thù - truyền dạy của hát dân ca

Vận dụng các PPDH đặc thù (truyền dạy) trong việc dạy hát bài hát dân ca cho HSTH tại trường TH và THCS Nguyễn Xuân Nguyên qua các bài hát như: Đi cấy (Dân ca Thanh Hóa), Lý cây xanh (Dân ca Nam Bộ), Xòe hoa (dân ca Thái) là một phương pháp giảng dạy độc đáo và sáng tạo, giúp HS trải nghiệm và phát triển khả năng hát và hiểu biết văn hóa dân tộc Việt Nam.

Phương pháp TNST được áp dụng khi dạy hát các bài hát dân ca này. Thay vì chỉ cho HS nghe và hát theo, GV có thể tạo ra môi trường học tập sáng tạo bằng cách khám phá bài hát thông qua các hoạt động như múa, diễn kịch hoặc thực hiện các tác phẩm nghệ thuật nhỏ khác nhau. Với phương pháp truyền dạy, khi học diễn xướng dân ca, HS không cần sử dụng các bài bản ký âm có sẵn mà có thể học các làn điệu qua phương thức nghe hát mẫu từ các GV giàu kinh nghiệm hoặc các nghệ nhân rồi bắt chước lại. Những chi tiết nhân nhá, luyện láy của một làn điệu cùng với kỹ năng, kỹ thuật hát như nhả chữ, rung, nhấn giọng của nghệ nhân sẽ được truyền đạt đầy đủ hơn tới HS thông qua phương pháp này.

Tóm lại, việc dạy hát các bài hát dân ca theo hướng TNST giúp xây dựng tinh thần đồng đội và sự hòa nhập trong lớp học. HS có thể hợp tác với nhau trong việc học và biểu diễn các bài hát này, giúp tạo nên một môi trường học tập tích cực và vui nhộn. Để giúp HS nâng cao kỹ năng nghe nhạc và múa hát các bài hát dân ca, trước hết GV phải có trình độ, năng lực, luôn đầu tư học hỏi kinh nghiệm, không ngừng phát huy tính sáng tạo, tính linh hoạt trong giờ dạy.

EDUCATION

6. Kết luận

Việc dạy hát các bài hát dân ca theo hướng TNST giúp xây dựng tinh thần đồng đội và sự hòa nhập trong lớp học. HS có thể hợp tác với nhau trong việc học và biểu diễn các bài hát này, giúp tạo nên một môi trường học tập tích cực và vui nhộn. Để giúp HS nâng cao kỹ năng nghe nhạc và múa hát các bài hát dân ca, trước hết GV phải có trình độ, năng lực, luôn đầu tư học hỏi kinh nghiệm, không ngừng phát huy tính sáng tạo, tính linh hoạt trong giờ dạy.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. **Đặng Tự Ân (2017)**, *Mô hình trường học mới của Việt Nam, phương pháp giáo dục*, **Nxb Giáo dục Việt Nam, Hà Nội**.
2. **Phan Trần Bằng (2001)**, *Phương pháp dạy học Âm nhạc trong nhà trường phổ thông*, **Nxb Giáo dục, Hà Nội**.
3. **Bộ Giáo dục và Đào tạo (2015)**, *Kỹ năng xây dựng và tổ chức các hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong trường tiểu học, Tài liệu tập huấn*, **Nxb Đại học sư phạm, Hà Nội**.
4. **Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018)**, *Chương trình giáo dục phổ thông Hoạt động trải nghiệm và Hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp*, Hà Nội.
5. **Hoàng Long - Hoàng Lân (2007)**, *Phương pháp dạy học âm nhạc*, **Nxb Đại học sư phạm, Hà Nội**.
6. **Nguyễn Thị Tố Mai (2021)**, *Phương pháp dạy học theo phát triển năng lực*, **Tài liệu ban hành nội bộ Trường Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung ương**.
7. **Lê Anh Tuấn (2010)**, *Phương pháp dạy học Âm nhạc ở Tiểu học và Trung học cơ sở*, **Nxb Đại học sư phạm, Hà Nội**.